

Alexandra Vrănceanu, *Interferențe, hibridări, tehnici mixte. Studii ale expresiei contemporane*, Editura Universității din București, 2007. 228 p., ISBN 978-973-737-302-1

Maître de conférences, dr. Doina Marta Bejan
Université "Dunărea de Jos" de Galați, Roumanie

Alexandra Vrănceanu, conferențiar la Catedra de literatură comparată a Universității din București, este cunoscută pentru lucrările în domeniul relațiilor dintre literatură și artele vizuale (2001 - *Modele literare în narațiunea vizuală. Cum citim o poveste în imagini?*: www.onlinegallery.ro/carte/1_books_menu.html și, împreună cu acad. Dan Grigorescu, în 2002 - *Metamorfoze imagine&text*: www.unibuc.ro/eBooks/filologie/metam/2.htm). În ultima carte pe care a publicat-o în 2007, *Interferențe, hibridări, tehnici mixte. Studii ale expresiei contemporane*, cercetătoarea urmărește un fenomen din ce în ce mai frecvent în cultura contemporană – hibridarea – ce se poate manifesta în moduri diferite „de la contaminarea genurilor, confuzia până la disoluție între *high* și *low culture*, între literatură și arte, până la amestecul de limbaje și coduri (limbaj verbal, fotografie, *performance*, pictură etc.)” (p.5).

Introducerea lucrării lămurește diferența dintre cei trei termeni utilizați în titlu: *interferențele* dintre literatură și pictură, cu o tradiție foarte veche, manifestate sub nenumărate forme, sunt urmărite doar din perspectiva *ekphrasis* (descrierea unei opere de artă); *hibridări* sunt numite interferențele care se nasc din descrierea detaliată a unor imagini care nu intră sub incidența operei de artă (obiect estetic), spre exemplu fotografiile; *tehnicele mixte* implică utilizarea concomitentă a codurilor: verbal și vizual (sunt vizate textele care acordă vizualului o importanță majoră și îi fac loc în spațiul tipografic). Autoarea explică și subtitlul lucrării, arătând că a preferat formularea, frecvent utilizată în alte spații culturale, *studii ale expresiei contemporane* celei de *studii de ekphrastică* (ambele potrivite, *ekphrasis* fiind o constantă care revine în toate textele volumului), „pentru a sublinia că arta și literatura din ultimele decenii nu mai pot fi studiate în laborator prin separarea mijloacelor de expresie în literare, plastice, cinematice etc. Interferențele au ajuns prea departe și nu ne mai lasă să concepem o istorie a literaturii care să facă abstracție de limbajul vizual” (p.17).

Interferențele dintre text și imagine în literatura contemporană sunt urmărite fie felul în care anticul *ekphrasis* este reinventat de romancierii vest-europeni contemporani Jean Echenoz, John Barth, Trachy Chevalier, Pascal Quignard, Marie Ferranti, Arturo Pérez-Reverte, fie felul în care amestecul de coduri produce hibridi noi și bizari în text-imagini cum ar fi cele ale lui Sophie Calle, Paul Auster, Annie Ernaux și alții.

Cele treizeci și cinci de studii ale volumului, rezultatul cercetărilor făcute de autoare în timpul anilor petrecuți la universitatea din Saint Étienne, lângă echipa Textes-Intertextes la CIEREC, dezvăluie complexitatea problematicii abordate. Materia cărții este organizată în trei părți. Partea I se urmărește raporturile dintre *Ekphrasis* și *laudatio*, capitolele analizând motivele pentru care scriitorii moderni își plasează textul lor sub egida unor opere cunoscute ca valoare, precum și utilizarea *ekphrasis* pentru structurarea narației în romanul postmodern. Partea a II-a, *Stereotipuri*, asociază două concepte *stereotipia* și *iconul*, avându-se în vedere raportul dintre istoria *ekphrasis* și cultura de masă. Sunt prezentate, în capitolul *De la opera de artă la cultura de masă*, strategiile care transformă un tablou în icon și rolul pe care imaginea stereotipă îl joacă în cultura modernă, iar conturarea personajelor în romanul modern și postmodern prin utilizarea imaginilor stereotipe ale frumuseții feminine este analizată în *Ekphrasis, locul comun și prototipurile frumuseții*. În partea a III-a, *Hibridări*, autoarea se oprește asupra efectelor pe care schimbarea naturii operei de artă contemporană a avut-o asupra *ekphrasis*. Capitolul *Metamorfozele referinței ekphrastică* exemplifică aceste schimbări, iar în *Hibridi improbabili* sunt analizate strânsurile relații între verbal și vizual în operele lui Sophie Calle și Paul Auster și precum și metamorfozele *ekphrasis*. Ultimul capitol, *Galeria de fotografii și cultul autenticității*, se concentrează asupra romanului lui Annie Ernaux și Marc Marie, conceput exclusiv din descrierea unor fotografii din care se recuperează

o istorie de dragoste; de fapt, se conturează două istorii paralele care susțin o imagine mentală construită prin limbaj verbal – ficțiune - și limbaj vizual – fotografie.

Bogata informație bibliografică utilizată este punctată de opiniile personale ale autoarei, marcate adesea prin fraze interogative care problematizează diferite aspecte ale domeniului de cercetare. Exemplificăm cu un citat desprins din studiul *Competiția dintre literatură și pictură* care își propune să explice conceptul de *ekphrasis*: „În opinia mea, problema esențială în definirea *ekphrasis* vine din chiar termenii săi constitutivi: *descrierea* unei *opere de artă* și asta pentru că în secolul XX, dar nu numai, termenul de *operă de artă* devine din ce în ce mai greu de circumscris, iar în ceea ce privește termenul *descriere*, el însuși a fost subiectul a nenumărate volume de referință. Nu am să mă opresc aici asupra niciuneia dintre aceste probleme, altfel foarte interesante, ci asupra unui alt aspect, surprinzător de puțin luat în considerare, și anume la funcția acestei figuri. Ce îl face pe scriitor care ar putea folosi o comparație sau o metaforă obișnuită să folosească o referință plastică? La ce îi folosește să spună că un personaj seamănă cu un tablou sau că atmosfera îi amintește de cerul din alt tablou sau că acțiunea romanului e inspirată din cutare frescă? Trebuie luat în considerare aici și faptul că, în momentul lecturii, cel care vrea să înțeleagă clar cum arată personajul sau scena descrisă prin intermediul *ekphrasis* nu are sub ochi tabloul citat, că poate cititorul nu are cultură plastică, albume în casă, că probabil muzeul unde se găsește referentul ekphrastic se află în alt oraș. Toate acestea în fericita ipostază că cititorul are curiozitatea intelectuală și priceperea vizuală pentru a citi tablouri. Deci *ekphrasis* este o figură riscantă, care poate distruge coeziunea textului și care poate îngreuna lectura. Și atunci de ce aleg unii scriitori s-o folosească?” (p.24-25). Răspunsurile la aceste întrebări –problemă se transformă în subtile analize ale operelor care utilizează diversele tehnici ekphractice.

La sfârșitul lecturii cărții Alexandrei Vrănceanu, se conturează ideea că expresia contemporană este gata să înglobeze totul - raporturile strânse între interferențele de tip clasic, ca *ekphrasis*, și cele post-avangardiste, ca tehnicile mixte, - pentru a produce noi hibrizi. Se pare că toposul care vine din Antichitate, *ekphrasis*, s-a transformat în ultimele decenii într-o formulă surprinzător de populară: romanul ekphrastic, extrem de răspândită în lumea occidentală. Pentru cititorul român, cartea Alexandrei Vrănceanu este un instrument de aprofundare a cunoștințelor despre relațiile dintre literatură și artele vizuale.